

Research Paper

Network Analysis of Tourism Destinations: A Bibliometric Roadmap

Naser Shafieisabet^{*1} , Bijan Rahmani² , Faranak Feyzbabaei Cheshmeh-Sefidi³

¹ Associate professor, Faculty of Human Geography and Spatial Planning, Earth Science, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (nshsabet@yahoo.com)

² Associate professor, Faculty of Human Geography and Spatial Planning, Earth Science, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (bijan.rahmani1@gmail.com)

³ Ph.D Student, Faculty of Human Geography and Spatial Planning, Earth Science, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (faranak_feyzbabaei@yahoo.com)

© The Author(s)

publisher: University of Mazandaran

[10.22080/JTPD.2025.28206.3950](https://doi.org/10.22080/JTPD.2025.28206.3950)

Received:

October 17, 2024

Accepted:

March 15, 2025

Available online:

April 20, 2025

Keywords:

Network analysis,
Tourism destinations,
Bibliometrics, VOSviewer,
Citespace

Abstract

Context and Purpose: This study employs bibliometric and visualization techniques to identify future research trends in tourism destination network analysis and provide a picture of the evolution of this field. **Design/methodology/approach:** This research employs a systematic literature review approach, coupled with bibliometric tools such as Vosviewer and Citespace, to analyze network structures and visualize bibliometric data extracted from the Scopus database from 2007 to 2024. The study aims to identify trends and research gaps in destination network analysis. **Findings:** The number of published articles has reached its peak over the past decade, with authors such as Shi and Bajjo receiving the highest number of citations. Additionally, concepts such as spatial planning for tourism destinations and sustainable tourism development have garnered increasing attention, indicating a growing trend among researchers toward issues related to sustainable development and effective management of tourism spaces. **Conclusion:** In light of this research's findings, the need to strengthen international and interdisciplinary collaborations is more keenly felt than ever before. It is recommended that researchers in this field focus on topics such as studying the application of various network analysis models and analyzing the spatial organizations of tourism destinations to enhance the dynamism of activities in tourism destinations. **Originality/value:** This research represents the inaugural endeavor to conduct a bibliometric analysis of studies pertaining to network analysis of tourism destinations.

*Corresponding Author: Naser Shafieisabet

Address: Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Email: nshsabet@yahoo.com

Tel: 09126722482

Extended Abstract

1. Introduction

A tourism spatial organization can be conceptualized as a complex network of tourism nodes interconnected by actions, interactions, and bidirectional feedback. In this network, rural and urban nodes serve as primary hubs, while communication and transit routes function as links between these hubs. Origin regions, as generators of tourists, and destination regions, as tourist attractors, engage in a dynamic interplay. Within this framework, tourist destinations, as fundamental and dynamic units of tourism systems, are the product of intricate and continuous spatial-temporal processes. To optimize the utilization of tourism potential, effectively manage spatial relationships between destinations, control the negative impacts of tourism development, and ultimately achieve sustainable development, spatial planning of tourist destinations becomes crucial. Network analysis, as a powerful tool, enables the analysis of spatial relationships among the various components of a destination. By representing destination components as nodes and their connections as edges and areas, a deeper understanding of the destination's spatial structure can be achieved. Given the importance of spatial development in tourism destinations and the application of network analysis in this context, there is a pressing need to provide a comprehensive overview of the current state of tourism research and identify new research opportunities through bibliometric analysis. Bibliometric studies help determine the quality of research in a specific field, assess concepts, and define trends. Consequently, they assist researchers in

reviewing key studies and trend-setting topics. This research, employing novel bibliometric methods, aims to map the existing knowledge base and identify emerging trends, hot topics, and novel research opportunities in this domain.

2. Research Methodology

This research employed a bibliometric approach to analyze the evolution of scientific production within the thematic scope of destination network analysis. To collect data, an extensive search was conducted on the Scopus database, spanning the years 2007 to 2024, utilizing keywords associated with destination network analysis. Following the exclusion of irrelevant and non-English articles, a corpus of 333 articles was selected for analysis. The extracted data from these articles were analyzed using Vosviewer and Citespace, two of the most potent tools for network analysis and visual representation of bibliometric data.

3. Research Findings

The analysis of bibliographic data related to network analysis in tourism destinations reveals a significant increase in research in the domain of network analysis of tourism destinations. The exponential growth in the number of publications since 2017, particularly in 2022, supports this claim. This explosive growth has not only increased the quantity of research but also emphasized the breadth and diversity of the topics under study. The interdisciplinary nature of this research, leveraging tools and concepts from various fields such as management, social sciences, and geography, indicates the complexity and multifaceted nature of the tourism phenomenon.

The findings of this study indicate that researchers in this field have primarily focused on understanding the complex

dynamics of tourism networks, modeling tourist behavior, and designing optimal destination management strategies. This approach reflects researchers' efforts to transition from traditional, descriptive approaches to analytical and predictive ones. Examining references and citations reveals that certain researchers, notably Shi (2007) and Baggio (2007), have played a pivotal role in shaping this field. The works of these researchers have been used as theoretical and methodological foundations for many subsequent studies. A geographic analysis of publication distribution shows that some countries, such as Australia, China, and Spain, act as scientific hubs in this field. By producing a significant volume of research and creating international collaboration networks, these countries have played a central role in advancing the frontiers of knowledge in this area.

4. Conclusion

Recent developments in destination-oriented tourism have witnessed the emergence of a novel approach known as network analysis. By focusing on modeling and analyzing the complex relationships among the components of tourism destinations, this approach has opened up new horizons for researchers. A literature review revealed that network analysis can be utilized not only to optimize the planning and sustainable development of tourism destinations but also to

strengthen collaboration among stakeholders and identify power and influence structures within social networks. The findings of recent studies indicate that, at the international level, spatial planning approaches have been widely adopted as an effective framework for guiding and organizing the development of tourism destinations at various scales and have been recognized as a key factor in achieving tourism development. In the future, it is expected that by integrating interdisciplinary approaches and employing complex simulation models, tourism research will move toward a detailed study of the multifaceted dimensions of tourism destinations, thereby providing a more comprehensive understanding of these dynamic systems.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

The authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors appreciate all the scientific consultants in this paper.

علمی پژوهشی

تحلیل شبکه مقاصد گردشگری: نقشه راهی از منظر کتاب‌سنجی

ناصر شفیعی ثابت^{۱*}، بیژن رحمانی^۲، فرانک فیض بابایی چشمه سفیدی^۳

^۱ دانشیار، جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
(nshsabet@yahoo.com)

^۲ دانشیار، جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
(bijan.rahmani1@gmail.com)

^۳ دانشجوی مقطع دکتری، جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (faranak_feyzbabaei@yahoo.com)

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه مازندران

[10.22080/JTPD.2025.28206.3950](https://doi.org/10.22080/JTPD.2025.28206.3950)

چکیده

زمینه و هدف: پژوهش حاضر قصد دارد با استفاده از تکنیک‌های کتاب‌سنجی و مصورسازی، ضمن ارائه تصویری از تکامل حوزه تحلیل شبکه مقاصد گردشگری، روندهای پژوهشی آینده آن را شناسایی کند. **روش:** این پژوهش با استفاده از رویکرد مرور ادبیات نظام‌مند و استفاده از ابزارهای کتاب‌سنجی Vosviewer و Citespace، به تجزیه و تحلیل شبکه و تجسم داده‌های کتاب‌سنجی استخراج شده از پایگاه داده اسکوپوس در بازه زمانی ۲۰۰۶ تا ۲۰۲۴ به شناسایی روندها و شکاف‌های پژوهشی حوزه تحلیل شبکه مقاصد گردشگری پرداخته است. **یافته‌ها:** تعداد مقاله‌های چاپ‌شده در دهه گذشته به اوج خود رسیده است و نویسندگانی مانند «شی و باجو» بیشترین تعداد استناد را دریافت کرده‌اند. همچنین، توجه مفاهیمی مانند برنامه‌ریزی فضایی برای مقاصد گردشگری و توسعه گردشگری، نشان‌دهنده روند رو به رشد توجه پژوهشگران به سوی موضوع‌های مرتبط با توسعه پایدار و مدیریت کارآمد فضاهای گردشگری است. **نتیجه‌گیری و پیشنهاد:** با توجه به یافته‌های این پژوهش، نیاز به تقویت همکاری‌های بین‌المللی و بین‌رشته‌ای بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. پیشنهاد می‌شود پژوهشگران این حوزه بر موضوع‌هایی مانند مطالعه کاربرد مدل‌های تحلیل شبکه‌ای گوناگون و تحلیل سازمان‌های فضایی مقاصد گردشگری برای افزایش پویایی فعالیت‌ها در مقاصد گردشگری تمرکز کنند. **نوآوری و اصالت:** این پژوهش نخستین تلاش برای انجام یک تحلیل کتاب‌سنجی از پژوهش‌های مربوط به تجزیه و تحلیل شبکه‌ای از مقاصد گردشگری است.

تاریخ دریافت:

۲۶ مهر ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش:

۲۵ اسفند ۱۴۰۳

تاریخ انتشار:

۳۱ فروردین ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

تحلیل شبکه؛ مقاصد گردشگری؛ کتاب‌سنجی؛ Citespace، VOSviewer

* نویسنده مسئول: ناصر شفیعی ثابت

آدرس: دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی

ایمیل: n_shafiei@sbu.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۲۶۷۲۲۴۸۲

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی در دانشگاه شهید بهشتی می‌باشد.

۱ مقدمه

سازمان فضایی گردشگری را می‌توان شبکه پیچیده‌ای از کانون‌های گردشگری به همراه کنش‌ها، تعاملات و بازخوردهای دوسویه در میان آن‌ها در نظر گرفت که در آن، گروه‌های انسانی به‌مثابه محرک اصلی و محیط طبیعی و انسان‌ساخت همانند مؤلفه‌های شکل‌دهنده این شبکه ایفای نقش می‌نمایند (Jakulin, 2017; Kanrak et al., 2024). در این شبکه، کانون‌های روستایی و شهری به‌مثابه گره‌های اصلی و مسیرهای ارتباطی و ترانزیتی به‌عنوان ارتباطات میان‌گره‌ها عمل می‌کنند و مناطق مبدأ به‌مثابه کانون‌های تولید گردشگر و مناطق مقصد به‌مثابه کانون جذب گردشگر، در یک تعامل پویا قرار دارند (Nepal, 2007). در این میان منابع طبیعی، فرهنگی و انسانی هم‌دربرگیرنده سرمایه‌های اصلی این منظومه، به این تعاملات، ژرفا و پیچیدگی بخشیده و جذابیت گردشگری را افزایش می‌دهند (Yusuf et al., 2019; Del Río-Rama et al., 2020)؛ بنابراین می‌توان گردشگری را به‌مثابه یک نظام پویا و چندبعدی تلقی نمود که در آن، کنش‌های دوسویه و پیچیده‌ای میان مؤلفه‌های جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، در کانون‌های گردشگری روستایی و شهری موجب شکل‌گیری شبکه‌ای از روابط فضایی و نظامی سلسله‌مراتبی میان مقاصد گردشگری در گستره محلی، منطقه‌ای و ملی می‌گردد (Baggio & Sainaghi, 2011). در این میان بر مبنای رویکرد شبکه منطقه‌ای مایک داگلاس^۱، مقاصد گردشگری، به‌مثابه واحدهای بنیادین و پویای نظام گردشگری، حاصل تعامل پیچیده و پیوسته فرآیندهای مکانی-فضایی هستند که در بستر زمان و مکان شکل می‌گیرند. این واحدها محصول تحولات فضایی هستند و به‌مثابه محرک و شکل‌دهنده تغییرات فضایی نیز عمل می‌کنند (Franklin, 2007). بدین-سان، به‌منظور بهره‌برداری بهینه از پتانسیل‌های گردشگری، مدیریت اثربخش روابط فضایی میان

مقاصد، کنترل پیامدهای نامطلوب توسعه گردشگری و سرانجام، تحقق توسعه پایدار، توجه به برنامه‌ریزی فضایی و مکانی مقاصد گردشگری به‌مثابه یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر مطرح می‌شود (Risteki et al., 2012).

کانون‌های روستایی و شهری در مقاصد گردشگری آمیخته‌ای از تولیدات و خدمات گردشگری را ارائه می‌دهند و به‌عنوان کانون‌های جذب گردشگر و پیشران توسعه اقتصادی در نظام گردشگری ایفای نقش می‌نمایند. این مناطق با ارائه طیف گسترده‌ای از جاذبه‌ها و امکانات، به‌مثابه پایگاه‌های جذب گردشگران و محرکی برای ایجاد اشتغال و افزایش درآمدهای ملی هم محسوب می‌شوند (Hsu et al., 2009; Ngwira & Kankhuni, 2018). به بیانی دیگر، مقاصد گردشگری، واحدهای جغرافیایی مشخص با ویژگی‌های یگانه هستند که به دلیل وجود جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی، به‌مثابه یک قطب جذب گردشگر شناخته می‌شود. این مکان‌ها از طریق فراهم‌آوردن بسترهای زیرساختی مناسب و خدمات گردشگری، مورد توجه گردشگران برای استراحت و گذران اوقات فراغت قرار می‌گیرند (Shin, 2006; Kanrak et al., 2024).

با توجه به آن چه که در زمینه اهمیت مقاصد توسعه گردشگری گفته شد و ظهور نظریه چرخه عمر مناطق گردشگری «باتلر^۲» در سال ۱۹۸۰ به مثابه یک مدل تحقیقی برای توصیف رشد گردشگری در مقاصد ویژه، توسعه مقاصد گردشگری به یکی از محبوب‌ترین موضوع‌ها در ادبیات گردشگری تبدیل شده است (Butler, 1980). با توجه به آن چه گفته شد و با تکیه بر نظریه شبکه‌های منطقه‌ای مایک داگلاس و با درنظرگرفتن اهمیت پیوندهای روستایی-شهری در توسعه گردشگری، می‌توان گفت که توسعه فضایی پایدار در مقاصد گردشگری مستلزم تحقق مجموعه‌ای از شرط‌های هم‌افزا است (Douglass, 1998; Risteskia et al., 2012). در این راستا، تقویت

² Butler, 1980

¹ Mike douglass

پیوندهای میان مناطق روستایی و شهری از طریق توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و حمل‌ونقلی، نقش محوری ایفا می‌کند (Chaniebate et al., 2023). این پیوندها به افزایش دسترسی گردشگران به مقاصد گوناگون کمک نموده و زمینه را برای ایجاد محصولات گردشگری ترکیبی و متنوع فراهم می‌آورد که در آن، جاذبه‌های طبیعی روستاها با امکانات و خدمات شهری آمیخته می‌شوند (Jiang & Wang, 2022). علاوه بر این همکاری میان ذی‌نفعان محلی، از جمله دولت‌ها، بخش خصوصی، جوامع روستایی و شهری، برای تبادل منابع، دانش و تجربیات، ضروری است. این همکاری می‌تواند به ایجاد شبکه‌های محلی قدرتمندی منجر شود که قادر به جذب سرمایه‌گذاری، توسعه محصولات محلی و ایجاد اشتغال در مناطق روستایی باشند (Costa & Lima, 2018).

توسعه فضایی مقاصد گردشگری، به‌مثابه یک فرآیند چندوجهی بستر مناسبی را برای خشنودی متنوع‌ترین سلیقه‌ها و نیازهای گردشگران در چارچوب ظرفیت‌های بوم‌شناختی و اجتماعی - اقتصادی هر مقصد فراهم می‌آورد و با توزیع فضایی بهینه منابع و فرصت‌های گردشگری، به توسعه متوازن و پایدار مناطق گوناگون جغرافیایی هم کمک شایانی می‌نماید (Calero & Turner, 2020; Truchet et al., 2024). توسعه فضایی گردشگری باعث ایجاد هم‌افزایی مثبت میان مقاصد گردشگری و جوامع محلی شده و به بهبود کیفیت زندگی ساکنان و ارتقای جایگاه منطقه در نظام فضایی کمک می‌نماید (Salinas et al., 2020). بدین ترتیب، برقراری تعادل و توازن فضایی در یک مقصد گردشگری، کلیدی‌ترین عامل در شکل‌گیری هویت مکانی نظام‌مند و شفاف آن محسوب می‌شود (Paulino et al., 2021; Rozman Cafuta, 2024). تحلیل شبکه‌ای، به‌مثابه ابزاری قدرتمند، امکان تجزیه و تحلیل روابط فضایی را میان اجزای گوناگون یک مقصد فراهم می‌آورد. در این روش با نمایش اجزای مقصد به شکل گره‌ها و ارتباطات میان آن‌ها

به شکل محورها و پهنه‌ها، می‌توان به درک ژرف‌تری از ساختار فضایی مقصد دست‌یافت (Chen, 2024). خوشه‌بندی در درون شبکه مقاصد گردشگری، به شناسایی الگوهای فضایی و شناسایی مناطق با عملکردهای مشابه کمک می‌کند. تحلیل فراگیر خوشه‌ها، این امکان را فراهم آورده تا ارتباط میان آرایش فضایی و هویت مکانی مقصد را بهتر درک کنیم و سرانجام، به ایجاد تصویری شفاف و جذاب از مقصد در ذهن گردشگران کمک نمود (Lew & Mc Kercher, 2006; Chen, 2024). با توجه به آن چه که مطرح گردید، می‌توان گفت گردشگری، به واسطه پیچیدگی روابط میان بازیگران گوناگون و تنوع تعاملات، به‌مثابه یک نظام شبکه‌ای پویا قابل تحلیل است. در این نظام، خوشه‌های سازمانی با پیوندهای سست و پویا در هر مقصد شکل می‌گیرند و درعین‌حال، شبکه‌ای وسیع‌تر از همکاری‌ها و رقابت‌ها، مقاصد گوناگون را به هم متصل می‌کند. تحلیل شبکه‌ای، با ارائه چارچوبی برای تجسم و تحلیل این روابط پیچیده، ابزاری قدرتمند برای درک بهتر جریان‌های حاکم بر نظام گردشگری است (Baggio, 2020). این روش به ساده‌سازی و ارتباط بهتر این روابط کمک می‌کند و امکان شناسایی نقاط کانونی و حیاتی را در شبکه فراهم می‌آورد. این نقاط کانونی و حیاتی که بیشتر فراتر از مرزهای سازمانی و جغرافیایی عمل می‌کنند، نقش کلیدی در حفظ انسجام و یکپارچگی شبکه در رویارویی با دگرگونی‌ها و تحولات دارند (Chen, 2024)؛ بنابراین، تحلیل شبکه‌ای می‌تواند به‌مثابه یک ابزار راهبردی برای توسعه و مدیریت پایدار مقاصد گردشگری مورد استفاده قرار گیرد (Scott et al., 2008). به بیانی دیگر، تحلیل شبکه، روشی قدرتمند برای مطالعه ساختارهای پیچیده و پویای روابط میان عناصر گوناگون یک نظام است. این روش با مدل‌سازی سیستم به شکل یک «گراف» که در آن عناصر به‌مثابه «گره‌ها» و روابط میان آن‌ها به‌مانند «یال‌ها» در نظر گرفته می‌شوند، به تجزیه و تحلیل ساختاری، پویایی و عملکردی شبکه با استفاده از شاخص‌های گوناگونی مانند ضریب

به انجام یک مرور نظام‌مند بر مطالعات انجام‌شده در گستره موضوعی تحلیل شبکه‌های مقاصد گردشگری پرداخته شده است. هدف اصلی این پژوهش، ترسیم نقشه دانش موجود در این گستره موضوعی، شناسایی روندهای پژوهشی و تبیین ساختارهای مفهومی حاکم بر این مطالعات است.

پرسش‌هایی که در این پژوهش به آن‌ها پاسخ داده می‌شود عبارت‌اند از:

رشد تعداد مقالات علمی در گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری چگونه است؟

پرکاربردترین کلیدواژه‌ها در تولیدات علمی منتشرشده در گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری کدام‌اند؟

چه نویسندگان و چه کشورهایی در نگارش تولیدات علمی در حوزه تحلیل شبکه مقاصد گردشگری همکاری داشته‌اند؟

نویسندگان، سازمان‌ها و مجله‌های هسته تولیدات علمی در گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری کدام‌اند؟

بیشترین تعداد استناد در گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری مربوط به کدام نویسندگان است؟

۲ ادبیات پژوهش

بر مبنای واکاوی ادبیات موضوع، مقاصد گردشگری، به‌مثابه واحدهای بنیادین تحلیل در مطالعات گردشگری، نه‌تنها به‌مثابه بخشی از فضای جغرافیایی، بلکه به‌مثابه نظام‌های پیچیده و پویایی در نظر گرفته می‌شوند که در تعامل با عوامل گوناگونی چون طبیعت، فرهنگ، اقتصاد و سیاست شکل می‌گیرند (Davidson & Maitland, 1997; WTO, 2002). این مقاصد، با دارا بودن حوزه‌های نفوذ مشخص و ساختار فضایی متنوع، از طریق شبکه‌های ارتباطی به هم پیوسته‌اند (Park et al., 2020). مقاصد گردشگری، به‌مثابه نظام‌هایی پیچیده و پویا، از دیرباز کانون توجه پژوهشگران

خوشه‌بندی، مرکزیت بینابینی و پیوستگی کارکردی می‌پردازد (Corrado et al., 2024; Kanrak et al., 2024).

با توجه به آن چه در رابطه با توسعه فضایی مقاصد گردشگری و کاربرد تحلیل شبکه در آن گفته شد، نیاز به ارائه تصویری فراگیر از وضعیت کنونی پژوهش‌های گردشگری و شناسایی فرصت‌های نوین برای پژوهش از طریق تحلیل‌های کتاب‌سنجی در این زمینه از اهمیت بالایی برخوردار است (Koseoglu et al., 2015). مطالعات کتاب‌سنجی به تعیین کیفیت مطالعات در یک زمینه خاص، ارزیابی مفاهیم و تعریف روندها در این زمینه کمک می‌نماید؛ بنابراین، به پژوهشگران کمک می‌کند تا مروری بر مطالعات اصلی و موضوع‌های روندساز در این زمینه داشته باشند (Kasemodel et al., 2016). مطالعات کتاب‌سنجی، افزون بر تعیین کیفیت و تأثیرگذاری مطالعات، به ما کمک می‌کند تا جستارهای نو پیدا و شکاف‌های پژوهشی را شناسایی کرده و الگوهای همکاری جهانی را در این گستره بررسی کنیم. به عبارت دیگر، تحلیل کتاب‌سنجی، نقشه راهی برای پژوهشگران است تا بتوانند با آگاهی از آخرین دستاوردهای علمی، به تولید دانش نوین در گستره موضوعی گردشگری بپردازند (Güzeller & Çeliker, 2018; Omar & Zaki & Rosli 2024).

بر بنیان شواهد کتاب‌سنجی، پژوهش در گستره تحلیل شبکه مقاصد گردشگری از اواسط دهه ۲۰۰۰ به شکل جدی آغاز شده است. با این حال، تاکنون مطالعات انجام‌شده در این زمینه فاقد یک رویکرد یکپارچه و مبتنی بر تحلیل کتاب‌سنجی بوده است. در این راستا، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش‌های نوین تحلیل کتاب‌سنجی، تلاش دارد تا ضمن ترسیم نقشه دانش موجود، به شناسایی روندهای نوپیدا، موضوع‌های داغ و همچنین شناسایی فرصت‌های پژوهشی نوین در این گستره بپردازد. در این پژوهش، با بهره‌گیری از روش کتاب‌سنجی و با تمرکز بر پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس،

حوزه‌های گوناگون بوده که هر یک با رویکردی خاصی همانند رویکرد جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی به بررسی این مفهوم پرداخته‌اند (Cavalheiro et al., 2020). در این میان رویکرد فضایی و یا جغرافیایی به گردشگری بر ابعاد فضایی مقاصد گردشگری و روابط آن‌ها با محیط طبیعی و انسانی تأکید دارد و در آن مفاهیمی چون منطقه عملکردی، حوزه نفوذ و ساختار فضایی بسیار مهم هستند (Hall, 2012).

از دهه ۱۹۸۰ میلادی، با گذار از رویکردهای مکانی به سوی رویکردهای نظام‌مند و شبکه‌ای، پژوهشگران بر ظرفیت‌های پنهان در تعاملات فضایی و اهمیت شبکه‌های منطقه‌ای در توسعه مقاصد گردشگری تأکید نمودند (Fadeeva, 2005) و با صنعتی‌شدن جوامع در قرن نوزدهم و توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل، گردشگری از یک فعالیت اشرافی به پدیده‌ای همگانی بدل شد (Brahmasrene & Lee, 2017).

در گذشته، آژانس‌های مسافرتی به‌مثابه واسطه‌های مرکزی، شبکه‌های ساده‌ای را شکل می‌دادند که در آن، گردشگران به شکل خطی از یک نقطه به نقطه دیگر هدایت می‌شدند. اما با ظهور رویکرد شبکه منطقه‌ای و کاربرد آن در توسعه گردشگری نقاط شهری و روستایی و اتخاذ رویکردی نظام‌مند و شبکه‌ای به کانون‌های گردشگری روستایی و شهری، بر تعاملات پیچیده و دوجانبه میان بافت‌های روستایی و شهری تأکید شده (Douglass, 1998) و شاهد شکل‌گیری شبکه‌های پیچیده‌تری هستیم که در آن، پیوندهای مکانی و عملکردی میان مناطق روستایی و شهری، به‌مثابه عناصر مکمل در توسعه گردشگری، مورد توجه قرار گرفت (Gon, 2017). با ورود به قرن بیستم و انقلاب دیجیتال، تحولی بنیادین در ساختار و پیچیدگی شبکه‌های گردشگری اتفاق افتاد. به صورتی که گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، کاهش هزینه‌های سفر و افزایش تعاملات انسانی، منجر به ایجاد شبکه‌های گردشگری پویا و پیچیده‌ای شد. در

این شبکه‌ها، مقاصد گردشگری نه تنها به‌مثابه گره‌های مجزا، بلکه به‌مثابه عناصر درگیر در روابط پیچیده و چندجانبه عمل می‌کنند (Pilving et al., 2022) که روابط میان آن‌ها می‌تواند شامل رقابت، همکاری، مکمل بودن و یا حتی وابستگی متقابل باشد (Chen et al., 2024). با توجه به آن چه که مطرح گردید می‌توان سیر تحول گردشگری را به‌مثابه گذار از نظام‌های خطی و سلسله‌مراتبی به سوی شبکه‌های پیچیده و خودسازمانده تفسیر کرد (Baggio, 2005).

اگرچه تحلیل شبکه در چند سال گذشته به‌مثابه یک ابزار قدرتمند در گردشگری شناخته شده است، اما ریشه‌های آن به نظریه‌های شبکه و گراف در ریاضیات و علوم اجتماعی برمی‌گردد. این نظریه‌ها از دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ میلادی به بعد توسعه یافتند و در گستره‌های موضوعی گوناگونی مانند جامعه‌شناسی، فیزیک و علوم کامپیوتر کاربرد پیدا کردند (Liu et al., 2017). کاربرد رویکرد شبکه‌ای در گستره موضوعی گردشگری به صورت جدی از سال ۲۰۰۶ و ۲۰۰۷ با مطالعات شی، اسکات و باجو حول محور موضوعاتی چون، کاربرد تحلیل شبکه در تحقیقات گردشگری و استفاده از این تکنیک در سامان‌دهی مقاصد گردشگری شروع شده است (Scott et al., 2007). در این دوره، محققان به اهمیت درک روابط متقابل و پیچیده میان اجزای گوناگون نظام‌های گردشگری پی بردند و تحلیل شبکه را به مثابه ابزاری کارآمد برای تبیین این روابط برگزیدند (Shih, 2006; Scott et al.; Baggio, 2008).

بدین ترتیب با توجه به آن چه مطرح گردید می‌توان گفت شبکه‌های مقصد گردشگری به‌مثابه نظام‌های پیچیده و پویا عمل می‌کنند که در آن، گره‌های متعدد (مقاصد گردشگری روستایی و شهری) از طریق پیوندهای متنوع و متقابل، ساختار شبکه‌ای پیچیده را تشکیل می‌دهند (GAO & X., 2018). این شبکه‌ها با بهره‌گیری از سازوکارهای خودسازمان‌دهی، به طور مستمر در حال تحول و

می‌دهد که تحقیقات آتی به احتمال قوی بر روی عمیق‌تر کردن دانش در این چهار محور تمرکز خواهند داشت.

تحلیل کتاب‌سنجی پژوهش «وانگ و همکاران»^۳ نشان‌دهنده تمرکز روزافزون محققان در گستره تاب‌آوری مقاصد گردشگری است. این مطالعه با بررسی جامع مقاله‌های منتشرشده در این زمینه، نقش محوری کشورهای ایالات متحده، استرالیا، چین و بریتانیا را در شکل‌دهی مرزهای دانش این گستره آشکار می‌سازد. نتایج پژوهش آن‌ها بیانگر آن است که پنج موضوع اصلی در کانون توجه محققان قرار داشته که عبارت از: مفهوم‌سازی و تبیین مفهوم تاب‌آوری، شناسایی محرک‌های کلیدی مؤثر بر تاب‌آوری مقاصد، توسعه چارچوب‌ها و مدل‌های مدیریت پایدار، ارتقای درک از سازوکارهای تاب‌آوری و بررسی نقش جوامع محلی در تقویت تاب‌آوری مقاصد گردشگر است. در مطالعه «وانگ و همکاران» علاوه بر شناسایی موضوع‌های داغ پژوهشی، به چهار شکاف عمده در ادبیات موجود هم اشاره شده است. نخست، ضرورت تدوین چارچوب نظری جامع و یکپارچه برای مطالعه تاب‌آوری مقاصد گردشگری احساس شد. دوم، توسعه ابزارها و روش‌های دقیق برای ارزیابی سطح تاب‌آوری مقاصد گوناگون، از دیگر چالش‌های پیش روی پژوهشگران است. سوم، ترکیب مؤلفه‌های مدیریت پایدار با مفهوم تاب‌آوری و بررسی تعاملات متقابل آن‌ها که نیازمند پژوهش‌های بیشتری است. سرانجام، کاربرد فناوری‌های نوین و داده‌های بزرگ در تحلیل و پیش‌بینی تاب‌آوری مقاصد گردشگری، به‌مثابه یک گستره نوظهور و پر پتانسیل شناسانده شده است.

همچنین واکاوی مطالعات انجام‌شده در گستره موضوعی تحلیل شبکه‌ای مقاصد گردشگری نشان می‌دهد مطالعات متعددی بر روی مقاصد گردشگری روستایی انجام شده است (Buhalis & Spada,

تکامل بوده و با گذر زمان، به شکلی پیچیده‌تر و متنوع‌تر می‌رسند (Von Friedrichs Grängsjö, 2003). پیوندهای میان اجزا در این شبکه، همانند تورگردانان، ارائه‌دهندگان خدمات، و زیرساخت‌ها، همانند رگ‌های حیاتی این اکوسیستم عمل کرده و جریان اطلاعات، کالاها و خدمات را تسهیل می‌نمایند (Pechlaner & Raich, 2001; Marrocu & Paci, 2011). این پیوندها، علاوه بر انتقال منابع، نقش مهمی در انتشار نوآوری‌ها و تقویت هم‌افزایی‌های مثبت ایفا می‌کنند. به عبارتی دیگر، این شبکه‌ها، به‌مثابه موتور محرکه توسعه پایدار مناطق عمل کرده و به ایجاد مزیت رقابتی در سطح منطقه‌ای و ملی کمک شایانی می‌نمایند (Della Corte & Aria, 2016). مطالعاتی با رویکرد کتاب‌سنجی به مطالعه موضوعات مرتبط با مقاصد گردشگری پرداخته‌اند که از میان آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

«باستیداس - مانزانو و همکارانش»^۱ در یک مطالعه به بررسی گسترده‌ای بر روی ۲۵۸ پژوهش مرتبط با گذشته، حال و آینده مقاصد گردشگری هوشمند پرداخته‌اند. نتایج این مطالعه، تصویری کلی از روند پژوهش در این زمینه ارائه داد و نشان می‌دهد که محققان به طور فزاینده‌ای به سمت تحلیل شبکه در مقاصد گردشگری هوشمند گرایش پیدا کرده‌اند. یافته‌های این پژوهش می‌تواند به‌مثابه یک نقشه راه برای محققان و متخصصان این گستره عمل کند تا بتوانند مسیرهای تحقیقاتی آینده را با دقت بیشتری ترسیم کنند. مطالعه جامع «وانگ و چن»^۲ ساختار پژوهشی در گستره مقاصد گردشگری را به چهار محور اصلی تقسیم‌بندی کرده است: تصویر ذهنی گردشگران از مقصد، تجربیات گردشگران و مشارکت ذی‌نفعان، مدل‌سازی ساختاری روابط میان متغیرهای گوناگون و مدیریت ارتباط با مشتری. این طبقه‌بندی، نقشه راهی روشن برای پژوهشگران این حوزه فراهم کرده و نشان

³ Wang et al., 2022

¹ Bastidas-Manzano et al., 2021

² Wang & Chen, 2014

برای ترسیم نقشه‌های هم‌رخدادی واژگان کلیدی و تحلیل شبکه‌های علمی مورد استفاده قرار گرفته است (Heersmink et al., 2011, Van Eck & Waltman, 2010). جهت شناسایی و استخراج داده‌های کتاب‌شناختی مرتبط با موضوع «تحلیل شبکه مقاصد گردشگری»، جست‌وجوی گسترده‌ای در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس در بازه زمانی ۱۶ ساله (۲۰۰۶-۲۰۲۴) انجام شد. با استفاده از کلمات کلیدی مرتبط با این موضوع، مقالاتی که در عنوان، چکیده یا متن به گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری پرداخته بودند، شناسایی شدند. نتایج اولیه جست‌وجو نشان‌دهنده انتشار ۱۳۹ مقاله در گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری بود که با اعمال محدودیت زبان انگلیسی بر روی نتایج، تعداد مقالات به ۱۲۸ مورد کاهش یافت. در مرحله بعدی، به دلیل اهمیت فرآیند پاک‌سازی داده‌ها، به پاک‌سازی داده‌ها اقدام گردید و مقالات نامرتب با موضوع حذف شدند و تعداد ۱۲۱ مقاله باقی ماند. در گام بعدی داده‌های استخراج‌شده از پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس در نرم‌افزار تخصصی کتاب‌سنجی، VOSviewer و Citespace بارگذاری و تحلیل شدند. این نرم‌افزارها به دلیل قابلیت‌های قوی در تجسم داده‌های کتاب‌سنجی، به‌مثابه ابزاری مناسب برای تحلیل شبکه‌ای مقالات انتخاب شدند (Shalsabila, 2023).

۴ یافته‌ها و بحث

ترسیم نقشه دانش، به‌مثابه یک رویکرد نوین در علم‌سنجی، نه‌تنها به تحلیل کمی انتشارات بسنده می‌کند، بلکه با بهره‌گیری از ابزارهای تجسمی و روش‌های شبکه‌ای، ساختار پیچیده و پویای دانش را در یک گستره آشکار می‌سازد (Cui et al., 2018). تحلیل هم‌تألفی و هم‌استنادی، دو ابزار مکمل در ترسیم نقشه دانش هستند. تحلیل هم‌تألفی با نمایش شبکه‌های همکاری میان بازیگران گوناگون علمی (نویسندگان، مؤسسات، کشورها)، ساختار اجتماعی دانش را آشکار می‌سازد. از سوی دیگر، تحلیل هم‌استنادی با بررسی روابط استنادی میان

2000; Enright & Newton, 2004; Cronjé & du Plessis, 2020; Del Chiappa & Presenza, 2013; Mandagi & Tappy, 2024; Ritchie & Crouch, 2003). باین‌حال، بیشتر این مطالعات بر روی ویژگی‌های خاص هر مقصد به‌صورت جداگانه متمرکز شده‌اند و کمتر به بررسی روابط میان مقاصد در یک شبکه پرداخته‌اند (Shin, 2012). به عبارت دیگر، در این مطالعات کمتر به این موضوع پرداخته شده است که چگونه ویژگی‌های یک مقصد بر جذابیت و عملکرد دیگر مقاصد در شبکه تأثیر می‌گذارد. با توجه به اینکه تحلیل شبکه، ابزاری قدرتمند برای درک پیچیدگی‌های روابط میان مقاصد گردشگری است، با وجود مطالعات متعدد در این گستره موضوعی، تاکنون یک بررسی جامع و فراگیر از تکامل، دامنه و پتانسیل‌های این روش و کاربرد آن در مطالعه مقاصد گردشگری نپرداخته است.

۳ روش‌شناسی پژوهش

کتاب‌سنجی، به‌مثابه یک ابزار قدرتمند، به پژوهشگران امکان می‌دهد تا با نفوذ در لایه‌های پنهان داده‌های کتاب‌شناختی، به کشف الگوها و ارتباطات پیچیده میان پژوهش‌ها بپردازند (Zhang et al., 2024). این رویکرد، با ارائه تصویری جامع از وضعیت علمی یک گستره خاص، به تصمیم‌گیری‌های استراتژیک در زمینه سیاست‌گذاری علمی، ارزیابی عملکرد پژوهشگران و بنگاه‌های پژوهشی به شناسایی الگوهای پنهان در شبکه‌های علمی، ارزیابی تأثیر پژوهش‌ها و تحلیل تکامل موضوعات تحقیقاتی می‌پردازد (De Oliveira et al., 2019; Salouw et al., 2024). روش‌های دقیق و استاندارد در کتاب‌سنجی، تضمین‌کننده کیفیت داده‌ها و نتایج حاصل از آن هستند. تمرکز کتاب‌سنجی بر مطالعات کمی، امکان تحلیل عمیق‌تر پدیده‌های علمی را فراهم کرده و آن را به ابزاری کارآمد در گستره‌های گوناگون پژوهشی تبدیل نموده است (Keathley-Herring et al., 2016). در این پژوهش، نرم‌افزار VOSviewer و Citespace به‌مثابه دو ابزار تجسم‌سازی پیشرفته،

با استفاده از تحلیل هم‌واژگانی، هم‌استنادی و هم‌تألیفی که از جمله ابزارهای قدرتمند برای درک ساختار و پویایی تولید علم هستند به بررسی روندهای پژوهشی، همکاری‌های بین‌المللی و عملکرد پژوهشگران پرداخته می‌شود.

پراکنش اسناد علمی وابسته به شبکه‌های گردشگری و توسعه منطقه‌ای

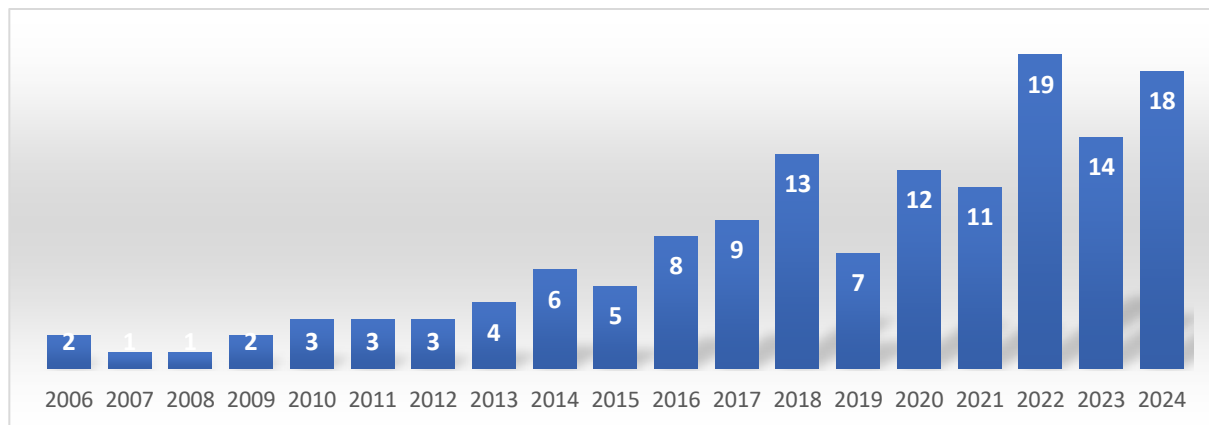
همان‌گونه که نمودار ۱ نشان می‌دهد، حجم تولیدات علمی در گستره تحلیل شبکه مقاصد گردشگری طی دوره شانزده ساله ۲۰۰۶ تا ۲۰۲۴ روند صعودی داشته است. این روند افزایشی که با یک جهش کمی در سال ۲۰۱۶ همراه بوده است، حکایت از توجه روزافزون پژوهشگران به این گستره نوظهور دارد. اگرچه سیر صعودی تولیدات علمی در این گستره تقریباً خطی بوده است، اما سال ۲۰۲۲ به‌عنوان سالی که بیشترین تعداد مقالات در آن منتشر شده است، یک نقطه اوج محسوب می‌شود. این افزایش ناگهانی ممکن است به عوامل گوناگونی از جمله پیشرفت‌های تکنولوژیکی، افزایش اهمیت گردشگری در اقتصاد جهانی و برگزاری کنفرانس‌های تخصصی مرتبط نسبت داده شود. با توجه به این روند رو به رشد، می‌توان انتظار داشت که در آینده شاهد توسعه بیشتر مدل‌های تحلیل شبکه و کاربردهای متنوع‌تر آن‌ها در برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری باشیم.

پژوهشگران برتر و زمینه‌های علمی مرتبط با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

مقالات، به ترسیم مسیرهای تکامل دانش و شناسایی هسته‌های مرکزی دانش می‌پردازد.

VOSviewer و Citespace به‌مثابه دو نرم‌افزار پیش‌رو در حیطه کتاب‌سنجی، با رویکردهای متفاوت به تحلیل داده‌های کتاب‌سنجی می‌پردازند. VOSviewer با تأکید بر تجسم بصری، امکان درک سریع و شهودی را از ساختار دانش فراهم می‌آورد. این نرم‌افزار با استفاده از الگوریتم‌های خوشه‌بندی مبتنی بر شباهت، موضوعات اصلی و زیرمجموعه‌های آن‌ها را شناسایی کرده و روابط میان آن‌ها را به‌صورت شبکه‌ای نمایش می‌دهد. از سوی دیگر، Citespace با رویکردی تحلیل‌گراتر، امکان بررسی دقیق‌تر روندهای زمانی، ارزیابی تأثیر پژوهش‌گران و شناسایی مقالات کلیدی را فراهم می‌آورد. این نرم‌افزار با استفاده از تحلیل‌های آماری پیشرفته، مانند تحلیل عاملی تأییدی و مدل‌سازی معادلات ساختاری، به کشف ساختارهای پنهان در داده‌های کتاب‌سنجی می‌پردازد (Ding & Yang, 2022). انتخاب میان VOSviewer و Citespace به اهداف پژوهش و ویژگی‌های داده‌ها بستگی دارد. VOSviewer برای پژوهشگرانی که به دنبال یک نمای کلی و بصری از ساختار دانش هستند، مناسب‌تر است. درحالی‌که Citespace برای پژوهشگرانی که به دنبال تحلیل‌های کمی دقیق‌تر و مدل‌سازی‌های آماری هستند، گزینه‌ای مناسب‌تر خواهد بود (Li et al., 2022).

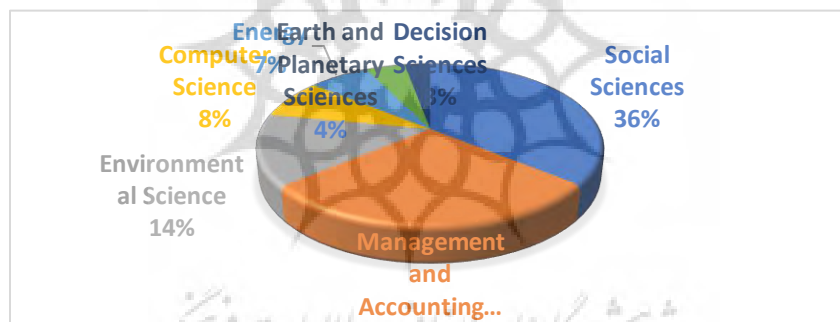
در این بخش از پژوهش حاضر در ابتدا به بررسی پراکنش زمانی اسناد مرتبط با گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری اقدام شده و سپس

نمودار ۱. تعداد و استنادات مدارک منتشرشده در دنیا در خصوص تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

مدیریت، علوم محیطی و علوم اجتماعی به عنوان قطب‌های اصلی تولید دانش در گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری عمل می‌کنند. این یافته، الگوی یک شبکه پیچیده با ارتباطات متعدد و چندلایه را ترسیم می‌کند که نشان از ماهیت میان‌رشته‌ای پژوهش‌های این گستره دارد (نمودار ۲).

جدول ۱ تعداد مقالات پژوهشگران فعال در گستره تحلیل شبکه‌ای مقاصد گردشگری، باجو را به عنوان هسته مرکزی این شبکه معرفی می‌کند. میزان بالای همکاری‌های علمی وی با سایر پژوهشگران و تعداد بالای مقالات مشترک، نشان از نقش محوری وی در شکل‌دهی به این گستره دارد. نتایج تحلیل موضوعی مقالات نیز حاکی از آن است که حوزه‌های

نمودار ۲. سهم رشته‌ها در تعداد انتشارات مربوط به تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

جدول ۱. تعداد مقالات منتشر شده توسط نویسندگان در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

تعداد مقالات	پژوهشگران
۱۱	Baggio, R.
۴	Alamsyah, A.
۴	Cooper, C.
۴	Wang, F.
۳	Beritelli, P.
۳	Buhalis, D.
۳	Czernek-Marszałek, K.
۳	Fesenmaier, D.R.
۳	Pulido-Fernández, J.I.
۳	Pechlaner, H.

تحلیل هم‌تألیفی

تحلیل هم‌تألیفی، با ترسیم نقشه ارتباطات بین پژوهشگران، مؤسسات و تولیدات علمی، تصویری دقیق از ساختار شبکه‌ای دانش در یک حوزه مشخص ارائه می‌دهد. این تحلیل، با تمرکز بر روابط همکاری میان بازیگران مختلف، به شناسایی الگوهای همکاری، گروه‌های پژوهشی و جریان‌های فکری غالب در حوزه مورد مطالعه می‌پردازد (Donthu et al., 2021).

تجزیه و تحلیل شبکه همکاری کشورها مرتبط با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

در پهنه تحلیل شبکه مقاصد گردشگری، بررسی همکاری میان کشورها، نموداری شبکه‌ای پیوسته را نمایان می‌سازد که در آن، گره‌ها به منزله نقاط اصلی شبکه بوده و هریک نشانگر کشوری مستقل

هستند. پیوند میان این نقاط از طریق یال‌هایی ایجاد می‌شود که ویژگی‌هایی نظیر وزن (بیانگر میزان شدت ارتباط)، جهت (نشانگر راستای ارتباط) و نوع (مشخص‌کننده نوع رابطه بین نقاط) را شامل می‌شوند. در شکل ۱ کشورهای چین، اسپانیا و آمریکا نقاطی هستند که به‌عنوان بازیگران کلیدی بانفوذ شبکه‌ای بالا عمل می‌کنند. این ساختار خوشه‌ای، ضمن نشان‌دادن وجود خوشه‌های منطقه‌ای، حاکی از همکاری‌های بین‌قاره‌ای قابل توجهی، به‌ویژه میان چین و کشورهای اروپایی است. این الگو که تحت تأثیر عوامل تاریخی، اقتصادی و سیاست‌های علمی شکل گرفته است، نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری‌های گسترده چین در بخش گردشگری و سیاست‌های ترویج گردشگری در اسپانیا، نقش محوری در موقعیت برتر این دو کشور در شبکه ایفا کرده است.

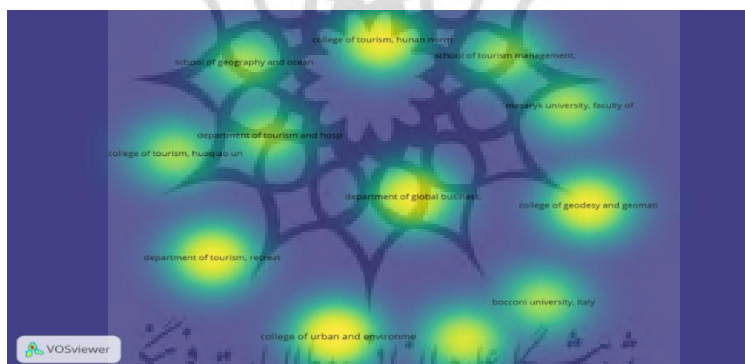

شکل ۱. شبکه همکاری کشورها

دانش در این گستره مشارکت داشته‌اند. در میان این کشورها، دانشگاه بوکونی ایتالیا با تولید بیشترین تعداد مقالات و بیشترین مقدار استناد، به‌عنوان یک بازیگر کلیدی در این عرصه شناخته می‌شود (شکل ۲).

تجزیه و تحلیل شبکه همکاری مؤسسه‌ها مرتبط با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

تحلیل شبکه همکاری مؤسسات در گستره تحلیل شبکه مقاصد گردشگری نشان می‌دهد که ۱۷ کشور با انتشار حداقل ۲ مقاله، به طور فعال در تولید

شکل ۲. تجسم تراکم همکاری نهادی

محققانی است که به طور تخصصی بر روی این موضوع متمرکز شده‌اند. بر مبنای این تحلیل، باجو، رودولفو با ۱۰ سند منتشر شده و ۱۰۷۶ استناد و وانگ وفانگ با ۴ سند منتشر شده و ۱۴۹ استناد، به مثابه محققان کلیدی و اثرگذار در این گستره شناخته شده‌اند. این دو محقق به واسطه تعداد بالای انتشارات و همچنین تعداد بالای ارجاعات به آثارشان، به مثابه مراجع اصلی در این گستره مطرح می‌باشند (شکل ۳).

تجزیه و تحلیل شبکه همکاری پژوهشگران مرتبط با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

مطالعه شبکه همکاری پژوهشگران نشان می‌دهد که ۵۳۰ محقق حداقل یک اثر پژوهشی در زمینه تحلیل شبکه مقاصد گردشگری منتشر نموده‌اند که نشان از فعالیت گسترده محققان در این گستره دارد. همچنین، وجود ۵۹ محقق با حداقل دو اثر پژوهشی در این گستره، حاکی از وجود هسته مرکزی

شکل ۳. تجسم تراکم نویسندگان برجسته

جدول ۲. ۱۰ نویسنده برتر بر مبنای تعداد انتشارات

تعداد استناد	تعداد سند	محققان
۱۰۷۶	۱۰	Baggio, rodolfo
۱۳	۴	Alamsyah, andry
۱۸۶	۴	Wang, fang
۹۴	۳	Cooper, chris
۴۲۰	۳	Pechlaner, harald
۱۶	۳	Pulido-fernández, juan ignacio
۱۴۸	۳	Ramadhani, dian puteri
۶۰	۳	Wu, bihu
۷۳۵	۳	Ying, tianyu
۸۷	۳	Zhang, jie

با نام‌های مشابه مانند جامعه علمی چین، ایجاد می‌کنند (al. 2018 Fang et). در این پژوهش، به‌منظور غلبه بر این محدودیت، از نرم‌افزار VOSviewer استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل استنادهای سندهای منتشرشده در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

بر اساس تحلیل شبکه استنادات در جدول ۳، از مجموع ۱۲۸ مقاله مورد بررسی، ۷۳ مقاله بیش از سه بار توسط دیگر پژوهشگران به‌عنوان مرجع مورد استناد قرار گرفته‌اند. یافته‌ها نشان‌دهنده

تجزیه و تحلیل استنادها در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

با هدف شناسایی اثرگذارترین تولیدات علمی در گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری، به تحلیل استنادهای تولیدات علمی اقدام شد. نتایج حاصل از این تحلیل، علاوه بر شناسایی هسته‌های مرکزی دانش، می‌تواند در شناسایی پژوهشگران کلیدی، ارزیابی تأثیرگذاری نشریات و همچنین پیش‌بینی روندهای آینده پژوهش مفید واقع شود. نرم‌افزارهایی مانند Citespace، با تمرکز بر نویسنده اول و استفاده از مخفف نام، محدودیت‌هایی را برای شناسایی دقیق نویسندگان، به‌ویژه در جوامع علمی

تأثیرگذاری قابل توجه مقاله‌ها در ادبیات علمی حوزه تحلیل شبکه مقاصد گردشگری است. به طور ویژه، مقاله شی (۲۰۰۶) با کسب ۲۹۲ استناد، به عنوان جدول ۳. تعداد استندهای سندهای منتشرشده در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

نویسنده	نام مقاله	تعداد استناد	استناد نرمال شده	قدرت پیوند
shih (2006)	network characteristics of drive tourism destinations: an application of network analysis in tourismYear	۲۹۲	۱/۵	۳۶
baggio (2010b)	network science. a review focused on tourism	۲۹۰	۲/۲	۳۵
scott (2008)	destination networks. four australian cases	۲۶۷	۱/۹	۲۵
beritelli (2011b)	cooperation among prominent actors in a tourist destination	۲۶۷	۱/۵	۱۴
baggio (2010a)	knowledge transfer in a tourism destination: the effects of a network structure	۲۵۹	۲	۱۱
pechlaner (2010)	improving tourism destination governance: a complexity science approach	۱۸۴	۱/۴	۲
volgger (2014)	requirements for destination management organizations in destination governance: understanding dmo success	۱۸۰	۳	۴
liu (2017)	an application of network analysis on tourist attractions: the case of xinjiang, china	۱۴۴	۴/۷	۲۳
casanueva (2016)	social network analysis in tourism	۱۴۲	۲/۲	۲۷
baggio (2011)	collaboration and cooperation in a tourism destination: a network science approach	۱۳۵	۰/۷	۱۹

تجزیه و تحلیل استندهای مؤسسه‌ها در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

در نظر گرفته شد که از ۳۶۴ مؤسسه، ۱۴ مؤسسه این آستانه را برآورده کردند. در این میان دانشگاه بوکونی، ایتالیا، با بیشترین تعداد استناد اثرگذارترین مؤسسه شناخته شد (جدول ۴).

به منظور شناسایی اثرگذارترین مؤسسه‌ها، حداقل تعداد منابع ۲ و حداقل تعداد استناد به منبع صفر

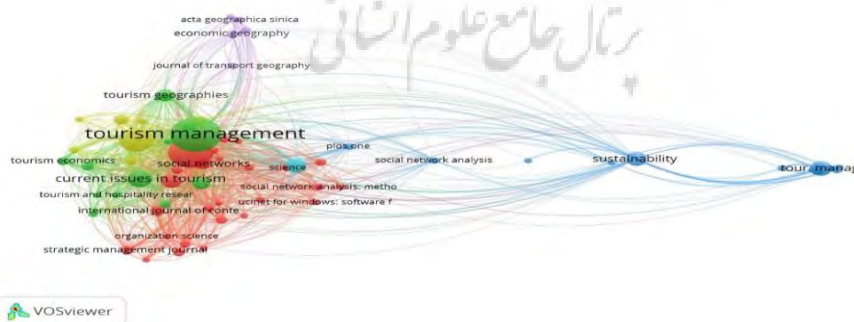
جدول ۴. تعداد استنادهای سندهای منتشرشده در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

مؤسسه	تعداد استناد	استناد نرمال شده	قدرت پیوند
bocconi university, italy	۵۷۵	۴/۵	۲
school of tourism management, sun yat-sen university, guangzhou, china	۱۴۵	۵/۳	۹
college of urban and environmental sciences, peking university, beijing, china	۱۴۴	۲/۹	۳
department of tourism, recreation & sport management, college of health and human performance, university of florida, united states	۱۱۶	۴/۵	۱
institute of tourism and sustainable economic development (tides), university of las palmas de gran canaria	۱۱۶	۴/۵	۱
college of tourism, hunan normal university, changsha, 410081, china	۱۰۸	۵	۳
faculty of geography, dimitrie cantemir university, targu mures, 540545, romania	۱۰۸	۵	۳
department of tourism and hospitality management, temple university, philadelphia, pa, united states	۹۱	۶	۲
school of geography and ocean science, nanjing university, jiangsu, nanjing, china	۲۸	۳/۴	۳
college of tourism, huaqiao university, quanzhou, 362021, china	۱۶	۱/۷	۲

بررسی شده، تنها ۱۲ منبع موفق به عبور از این آستانه شدند (شکل ۵). نتایج نشان می دهد که مجله مدیریت گردشگری و سالنامه تحقیقات گردشگری دارای بیشترین قدرت پیوند و تعداد استناد بوده اند (جدول ۵).

تجزیه و تحلیل استنادهای منابع در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

با هدف شناسایی منابع کلیدی تأثیرگذار در این حوزه، حداقل تعداد منابع ۴ و حداقل تعداد استناد به منبع صفر در نظر گرفته شد. از میان ۶۷ منبع

شکل ۵. تجسم شبکه استنادی مجلات

جدول ۵. تعداد استنادهای منابع در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

منابع	استنادها	استنادهای نرمال- شده	قدرت پیوند
Tourism management	۷۹۹	۲۱	۱۴۴۱۱
Annals of tourism research	۶۲۳	۲۱	۱۲۳۱۱
Journal of travel research	۳۷۱	۱۶	۸۴۶۸
Current issues in tourism	۱۸۵	۹	۴۴۵۲
Journal of sustainable tourism	۱۳۵	۱۰	۳۰۹۸
Sustainability	۱۲۸	۱۴	۱۰۲۹
Tourism review	۱۲۶	۷	۲۶۸۲
International journal of tourism research	۱۰۹	۶	۲۸۱۹
Tourism geographies	۹۴	۱۵	۲۹۱۲
International journal of contemporary hospitality management	۷۱	۶	۱۶۸۰

تجزیه و تحلیل استنادهای پژوهشگران در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

با هدف شناسایی پژوهشگران کلیدی و تأثیرگذار در این حوزه، حداقل تعداد منابع ۳ و حداقل تعداد استناد به منبع صفر در نظر گرفته شد. از میان ۴۶۱ نویسنده بررسی شده، تنها ۱۴ نفر موفق به عبور از

این آستانه شدند. تحلیل شبکه هم‌کاری این ۱۳ پژوهشگر منجر به شناسایی سه خوشه جداگانه هم‌کاری شد که در جدول ۶ با رنگ‌های متفاوت مشخص شده‌اند. این خوشه‌بندی نشان می‌دهد که پژوهشگران این گستره به شکل گروه‌های جداگانه و با تمرکز بر موضوع‌های ویژه به فعالیت می‌پردازند (جدول ۶).

جدول ۶. تعداد استنادهای پژوهشگران در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

پژوهشگر	تعداد استناد	استناد نرمال شده	قدرت پیوند
baggio, rodolfo	۱۳۳۸	۱۶/۳	۴۶
cooper, chris	۱۰۰۰	۷/۶	۳۷
scott, noel	۷۴۱	۵/۶	۳۲
beritelli, pietro	۴۱۶	۲/۷	۱۰
pechlaner, harald	۳۸۶	۴/۸	۱۱
wu, bihu	۲۱۲	۵/۹	۲
fesenmaier, daniel r	۱۶۴	۳	۳
wang, fang	۱۴۸	۳/۲	۲
ying, tianyu	۶۶	۱/۸	۲
pulido-fernández, juan ignacio	۵۱	۲/۴	۲

تجزیه و تحلیل استنادهای کشورها در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

به منظور شناسایی اثرگذارترین کشورها براساس وابستگی پژوهشگران آنها، حداقل تعداد سندهای کشور، ۵ و حداقل تعداد استنادها به کشور، صفر در نظر گرفته شد. از میان ۵۰ کشور بررسی شده، تنها ۱۱ کشور موفق به عبور از این آستانه شدند.

تحلیل شبکه همکاری پژوهشگران این ۱۱ کشور منجر به شناسایی دو خوشه مجزای همکاری شد که در جدول ۷ با رنگ‌های گوناگون مشخص شده‌اند. نتایج این تحلیل نشان می‌دهد که کشورهای استرالیا، چین و آمریکا به عنوان قطب‌های اصلی تولید علم در سطح جهانی عمل می‌کنند و بیشترین سهم را در تولید اسناد علمی و دریافت استنادات دارند (جدول ۷).

جدول ۷. تعداد استنادهای کشورها در رابطه با تحلیل شبکه مقاصد گردشگری

کشور	تعداد استناد	استناد نرمال شده	قدرت پیوند
australia	۶۸۹	۲۵/۷	۳۳
china	۳۴۰	۷۲/۲	۴
united states	۳۲۳	۳۲/۷	۶
italy	۲۷۳	۱۹/۹	۲
russian federation	۲۶۵	۲۸/۳	۵
United Kingdom	۱۷۵	۱۲/۹	۳
taiwan	۱۶۵	۱۲/۴	۶
poland	۱۳۱	۱۴/۲	۴
slovakia	۹۶	۱۳/۳	۲
spain	۶۹	۱۲/۸	۵

انفجار نقل قولی

انفجار نقل قولی پدیده‌ای است که در آن، تعداد نقل قول‌ها و ارجاعات به منابع در یک متن یا گستره خاص به شدت افزایش می‌یابد، انفجار نقل قولی می‌تواند تا حدی نقاط داغ تحقیق را در یک زمینه تحقیقاتی نشان دهد (Fang et al., 2018). در پژوهش حاضر نتایج به خوبی نشان‌دهنده رشد سریع علاقه محققان به تحلیل شبکه‌های اجتماعی در گستره گردشگری است. این افزایش نه تنها در تعداد، بلکه در کیفیت منابع نیز مشهود است، به طوری که مقالاتی با تمرکز بر تحلیل شبکه‌های اجتماعی و همکاری میان مقاصد گردشگری،

به سرعت به کانون‌های تحقیقاتی فعال تبدیل شده‌اند. مطالعات پیشگامانه «بریتلی»^۱ در سال ۲۰۱۱ و «باجو»^۲ در همان سال، مبنای نظری این گستره را شکل داده و مطالعات بعدی همچون «مرینرو»^۳ در سال ۲۰۱۶ «کاسنوا»^۴ در همان سال، بر اهمیت تحلیل شبکه‌های اجتماعی در درک پیچیدگی‌های روابط میان مقاصد گردشگری تأکید کرده‌اند (شکل ۶). این روند روبه رشد، نشان‌دهنده آن است که تحلیل شبکه‌های اجتماعی به مثابه یک ابزار قدرتمند برای شناسایی الگوهای همکاری، رقابت و تأثیرگذاری در صنعت گردشگری مورد توجه قرار گرفته است.

³ Merinero-Rodríguez, 2016

⁴ Casanueva, 2016

¹ Beritelli, 2011

² Baggio, 2011

Top 5 References with the Strongest Citation Bursts				
References	Year	Strength	Begin	End
Bentelli P, 2011, COOPERATION AMONG PROMINENT ACTORS IN A TOURIST DESTINATION @ ANNALS OF TOURISM RESEARCH, V0, P0	2011	3	2014	2016
Baggio R, 2011, COLLABORATION AND COOPERATION IN A TOURISM DESTINATION: A NETWORK SCIENCE APPROACH @ CURRENT ISSUES IN TOURISM, V0, P0	2011	2.49	2014	2016
Merinero-Rodriguez R, 2016, ANALYSING RELATIONSHIPS IN TOURISM: A REVIEW @ TOURISM MANAGEMENT, V0, P0	2016	3.91	2017	2019
Casameya C, 2016, SOCIAL NETWORK ANALYSIS IN TOURISM CURRENT ISSUES IN TOURISM @ 19, V12, P1190-1209	2016	3.61	2018	2021
Lin B, 2017, AN APPLICATION OF NETWORK ANALYSIS ON TOURIST ATTRACTIONS: THE CASE OF XINJIANG CHINA @ TOURISM MANAGEMENT, V58, P132-141	2017	3.19	2018	2021

شکل ۶. مقالات دارای انفجار نقل قول

گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری از سال ۲۰۱۰ به بعد قابل شناسایی است. مفاهیمی همچون مدیریت گردشگری، شبکه‌های همکاری، بازاریابی گردشگری، مقاصد گردشگری، رقابت‌پذیری و تحلیل شبکه‌ای به مثابه هسته اصلی پژوهش‌ها در این دوره مطرح شده‌اند. تحلیل عمیق‌تر داده‌ها نشان می‌دهد که در بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰، شاهد تحولاتی در اولویت‌های پژوهشی هستیم. مفاهیمی چون برنامه‌ریزی فضایی مقاصد گردشگری، گردشگری روستایی و توسعه پایدار گردشگری به طور فزاینده‌ای مورد توجه قرار گرفته‌اند. این تغییر رویکرد نشان‌دهنده گرایش روزافزون پژوهشگران به مسائل مرتبط با توسعه پایدار، گردشگری محلی و مدیریت کارآمد فضاهای گردشگری است.

تحلیل هم‌واژگانی

تجزیه و تحلیل واژگان کلیدی می‌تواند کانون‌های تحقیقاتی را در یک زمینه مشخص نشان دهد، به محققان کمک کند به طور نظام‌مند روند تکامل این رشته را درک کنند و جهت‌های تحقیقاتی آینده را برای محققان مرتبط فراهم کند (Meng et al., 2020). شکل ۸ که توسط Citespace ساخته شده است، شبکه هم‌زمانی کلمات کلیدی را نشان می‌دهد.

تحلیل شبکه‌ای کلیدواژه‌ها در شکل ۸، پویایی موضوعات تحقیقاتی را در گستره گردشگری طی دوره زمانی مشخص نمایان می‌سازد. با مرتب‌سازی کلمات کلیدی بر مبنای اولین ظهور، الگوی تکاملی

شکل ۸. نمای منطقه زمانی کلمات کلیدی

۵ نتیجه‌گیری

کتاب‌سنجی، به‌مثابه یک رویکرد نظام‌مند برای تحلیل انتشارات علمی، به پژوهش‌گران امکان می‌دهد تا به درک عمیق‌تری از ساختار دانش در یک گستره خاص دست یابند. این مطالعه مروری سیستماتیک، با بهره‌گیری از پایگاه‌داده اسکوپوس، به تحلیل شبکه‌ای مقالات مرتبط با تحلیل شبکه‌ای مقاصد گردشگری در بازه زمانی ۲۰۰۶ تا ۲۰۲۴ پرداخت و با استخراج و پالایش ۱۲۱ مقاله مرتبط، یک شبکه استنادی جامع از این گستره پژوهشی ایجاد نمود. تحلیل‌های علم‌سنجی بر روی این شبکه، با تمرکز بر شاخص‌های استنادی، همکاری پژوهشگران، تأثیرگذاری مؤسسات و پراکندگی جغرافیایی پژوهش‌ها، به ترسیم نقشه دانش این گستره پرداخته است.

نتایج مطالعه حاضر حاکی از افزایش قابل توجه تعداد انتشارات در گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری است. این روند از سال ۲۰۱۷ شروع شده است و تا به الان ادامه دارد. در این میان سال ۲۰۲۲ با انتشار ۳۲ سند علمی دارای بیشترین تعداد انتشار است و پراکندگی تعداد پژوهش‌ها در زمینه‌های متفاوتی چون مدیریت و علوم اجتماعی، ماهیت بین رشته‌ای پژوهش‌ها در حیطه مقاصد گردشگری و الگوهای انتشار متفاوت در زیربخش‌های مختلف را برجسته می‌کند. این یافته نشان می‌دهد که پژوهش‌گران در این گستره بیشتر به دنبال درک رفتار گردشگران، توسعه مدل‌های مدیریت مقاصد و طراحی استراتژی‌های بازاریابی مؤثر هستند. در بررسی تأثیرگذارترین پژوهش‌ها، مقاله افرادی چون شی (۲۰۰۶) جایگاه ویژه‌ای دارد و مقاله آن با عنوان "ویژگی‌های شبکه مقصدهای گردشگری محرک: کاربرد تحلیل شبکه در گردشگری" با کسب ۲۹۲ استناد، نقشی محوری در شکل‌دهی به مباحث توسعه گردشگری ایفا کرده است. مقاله باجو با عنوان "علم شبکه بررسی متمرکز بر گردشگری" نیز با ۲۹۰ استناد، به‌عنوان یکی از منابع اصلی پژوهشگران در این حوزه شناخته

می‌شود. تحلیل پراکندگی جغرافیایی انتشارات در حوزه تحلیل شبکه مقاصد گردشگری، نقش تعیین‌کننده‌ای از کشورهای استرالیا، چین و اسپانیا در شکل‌دهی و گسترش دانش در این حوزه آشکار می‌سازد و این کشورها را به‌عنوان پیشگامان این حوزه پژوهشی معرفی می‌نماید، این کشورها علاوه بر دارا بودن بیشترین تعداد اسناد پژوهشی، بالاترین سطح همکاری علمی را نیز از خود نشان داده‌اند.

تحلیل علم‌سنجی مقاله‌های منتشرشده در پایگاه‌های داده معتبر نشان می‌دهد که تعداد استنادات به مقاله‌های مرتبط با تحلیل شبکه‌ای در گردشگری طی سالیان گذشته به طور چشمگیری افزایش یافته است. این رشد نشان از توجه روزافزون محققان به این رویکرد نوین در پژوهش‌های گردشگری دارد. تحلیل همکاری پژوهشگران در این گستره نیز حاکی از شکل‌گیری یک هسته مرکزی از محققان فعال در سطح بین‌المللی است که به طور مشترک به توسعه و کاربرد این رویکرد در مطالعات گردشگری می‌پردازند. علاوه بر این، تحلیل خوشه‌بندی مقاله‌ها نشان می‌دهد که تمرکز اصلی پژوهش‌ها بر بررسی شبکه‌های اجتماعی گردشگران، تحلیل ارتباطات میان جاذبه‌های گردشگری و زیرساخت‌ها و ارزیابی پایداری شبکه‌های گردشگری معطوف شده است. این یافته‌ها حاکی از آن است که تحلیل شبکه‌ای به‌مثابه یک ابزار قدرتمند در شناسایی روندهای پژوهشی، شناسایی شکاف‌های دانش و طراحی پژوهش‌های آینده در گستره گردشگری مورد توجه قرار گرفته است.

مطالعه تطبیقی ادبیات پژوهشی حاکی از آن است که مطالعات مروری پیشین در گستره تحلیل شبکه مقاصد گردشگری بیشتر بر موضوعاتی مانند تاب‌آوری مقاصد گردشگری و مقایسه مقاصد هوشمند تمرکز داشته‌اند. همانند پژوهش جامع وانگ و همکاران (۲۰۲۲) که با بهره‌گیری از مدل‌سازی نظام‌های پویا به تحلیل عوامل مؤثر بر تاب‌آوری مقاصد گردشگری پرداخته‌اند. محور دوم، مقایسه عملکرد مقاصد گردشگری هوشمند است

دقیق مفاهیم کلیدی و روندهای پژوهشی در بازه‌های زمانی گوناگون، به‌مثابه یک قطب‌نما برای پژوهشگران عمل کرده و جهت‌گیری‌های جدید را در این گستره مشخص می‌نماید. از سوی دیگر، با واکاوی شکاف‌های موجود در دانش کنونی، محرکی برای توسعه نظریه‌های نوین در باب روابط پیچیده و پویای مقاصد گردشگری به‌شمار می‌رود و نتایج آن می‌تواند به‌مثابه یک ابزار راهبردی برای سیاست‌گذاران مورد استفاده قرار گیرد تا با درک عمیق‌تر از ساختارهای شبکه‌ای در گردشگری، سیاست‌های توسعه‌ای کارآمدتری را تدوین نمایند.

پژوهش حاضر، با محدودکردن دامنه بررسی خود به پژوهش‌های انجام‌شده در گستره موضوعی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری، سعی در ارائه تصویری جامع از بدنه علمی پژوهش‌ها در زمینه تحلیل شبکه مقاصد گردشگری داشته است. با وجود این، مطالعات کتاب‌سنجی آتی، با تمرکز موشکافانه بر هریک از ویژگی‌های مقصد گردشگری در ارتباط با تحلیل شبکه و برنامه‌ریزی فضایی، قادر خواهند بود تا به واکاوی دقیق‌تر شکاف‌های پژوهشی پرداخته و بینش‌های نافذی را برای پژوهشگران این عرصه فراهم آورند. پژوهش حاضر، ضمن آنکه گامی رو به جلو در جهت پرکردن شکاف در مطالعات کتاب‌سنجی تحلیل شبکه مقاصد گردشگری به‌شمار می‌رود، محدود به بررسی ادبیات انگلیسی بوده است. بدین‌سان، افق‌های وسیع‌تری از دانش که در زبان‌های دیگر همچون اسپانیایی، چینی و ژاپنی نهفته است، از دسترس پژوهش‌گر خارج مانده است. افزون بر این، ماهیت کمی تحلیل کتاب‌سنجی، امکان تبیین منطق حاکم بر پژوهش‌ها و تحلیل عمیق روابط میان متغیرها را از آن سلب می‌نماید. بدین ترتیب، پژوهشگران آتی می‌توانند با بهره‌گیری از روش‌های کیفی همچون مرور ادبیات روایی یا نظام‌مند، به این مهم دست یابند. در پرتو یافته‌های این پژوهش، ضرورت تقویت همکاری‌های بین‌المللی و میان‌رشته‌ای بیش‌ازپیش احساس می‌شود. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر،

که در این زمینه، باستی ساس مانزانو (۲۰۲۱) با اتکا بر تحلیل شبکه‌های اجتماعی، به بررسی اثربخشی مقاصد هوشمند در جذب گردشگر و ارتقای کیفیت خدمات پرداخته است. در مقابل مطالعات متعدد با بهره‌گیری از رویکردهای فضایی و به‌ویژه تحلیل شبکه، به بررسی ابعاد گوناگون مقاصد گردشگری و تدوین برنامه‌های توسعه‌ای در این گستره پرداخته‌اند. تحقیقات جامع «رودولفو باجو» از دانشگاه میلان، با اتخاذ رویکردی چندبعدی و مبتنی بر تحلیل شبکه، به تحلیل عمیق مقاصد گردشگری پرداخته است. این پژوهشگر با بهره‌گیری از ابزارهای پیشرفته تحلیل شبکه، به شناسایی الگوهای پیچیده ارتباطی میان اجزای گوناگون مقاصد گردشگری پرداخته و در نهایت در راستای ارائه مدل‌های جامعی برای برنامه‌ریزی و مدیریت پایدار این مقاصد گام برداشته است.

توجه به تحلیل شبکه‌ای در پژوهش‌های نوین گردشگری مقصد مبنا در دهه گذشته، نشان‌دهنده این موضوع است که پژوهش‌گران با تمرکز بر مدل‌سازی شبکه‌ای و تحلیل روابط میان عناصر گوناگون یک مقصد گردشگری، دو گرایش اصلی را دنبال کرده‌اند. اول، بهینه‌سازی برنامه‌ریزی و توسعه مقاصد گردشگری از طریق شناسایی الگوهای پنهان در شبکه ارتباطی اجزای آن. دوم، تقویت همکاری ذی‌نفعان و مدیریت پایدار مقاصد گردشگری با بهره‌گیری از تحلیل شبکه‌های اجتماعی و شناسایی ساختارهای قدرت و نفوذ در شبکه‌های همکاری. همچنین یافته‌های این پژوهش نشان از آن دارد که مطالعات آتی در این گستره، با آمیختن رویکردهای میان‌رشته‌ای و به‌کارگیری مدل‌های پیچیده شبیه‌سازی، به مطالعه دقیق ابعاد چندگانه مقاصد گردشگری پرداخته و درک جامع‌تری از پویایی‌ها و پیچیدگی‌های این نظام‌های پیچیده ارائه خواهند داد. این پژوهش با نگاهی نظام‌مند به ادبیات موجود، نقشه راهی جامع از سیر تحول و تکامل پژوهش‌های تحلیل شبکه در گستره گردشگری مقصدمحور ارائه می‌دهد و با شناسایی

حامی مالی

بنا به اظهار نویسندهٔ مسؤول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

سهم نویسندگان در پژوهش

تمام نویسندگان، در تمامی بخش‌های نگارش مقاله حاضر نقش و سهم برابر دارند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان، از همه افراد، به دلیل مشاوره و راهنمایی علمی و مشارکتشان در این مقاله تشکر و قدردانی می‌نمایند.

پیشنهاد می‌شود پژوهشگران در پژوهش‌های آینده خود در حوزهٔ تحلیل شبکهٔ مقاصد گردشگری، با تمرکز بر محورهای زیر، به پرکردن شکاف‌های پژوهشی موجود در این حوزه بپردازند:

۱- بررسی کاربرد انواع مدل‌های تحلیل شبکه در شناسایی الگوهای ارتباطی میان بازیگران کلیدی مجموعه‌های گردشگری؛

۲- مطالعهٔ اثربخشی راهبردهای برنامه‌ریزی فضایی در راستای پایداری شبکهٔ مقاصد گردشگری؛

۳- مقایسهٔ تطبیقی مقاصد گردشگری در جوامع گوناگون و شناسایی عوامل مؤثر بر رشد و شکوفایی آن‌ها؛

۴- تحلیل سازمان فضایی مقاصد گردشگری در ارتقای پویایی فعالیت‌ها در مقاصد گردشگری؛

منابع

- Baggio, R. (2005). Complex systems, information technologies, and tourism: A network point of view. *Information Technology & Tourism*, 8(1), 15-29.
- Baggio, R. (2011). Collaboration and cooperation in a tourism destination: a network science approach. *Current Issues in Tourism*, 14(2), 183-189.
- Baggio, R. (2020). Tourism destinations: A universality conjecture based on network science. *Annals of Tourism Research*, 82, 102929.
<https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102929>
- Baggio, R., & Sainaghi, R. (2011). Complex and chaotic tourism systems: towards a quantitative approach. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 23(6), 840-861.
<https://doi.org/10.1108/0959611111153501>
- Baggio, R., Scott, N., & Wang, Z. (2007). What network analysis of the WWW can tell us about the organisation of tourism destinations. *Proceedings of CAUTHE*, 11-14.
- Baggio, Rodolfo. Network analysis of a tourism destination. Australia: University of Queensland, 2008.
- Bastidas-Manzano, A. B., Sánchez-Fernández, J., & Casado-Aranda, L. A. (2021). The past, present, and future of smart tourism destinations: a bibliometric analysis. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 45(3), 529-552.
<https://doi.org/10.1177/1096348020967062>
- Beritelli, P. (2011). Cooperation among prominent actors in a tourist destination. *Annals of Tourism Research*, 38(2), 607-629.
- Brahmasrene, T., & Lee, J. W. (2017). Assessing the dynamic impact of tourism, industrialization, urbanization, and globalization on growth and environment in Southeast Asia. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 24(4), 362-371.
<https://doi.org/10.1080/13504509.2016.1238021>
- Buhalis, D., & Spada, A. (2000). Destination management systems: criteria for success—an exploratory research. *Information Technology & Tourism*, 3(1), 41-58.
- Butler, R. W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources. *Canadian geographer*, 24(1), 5-12.
- Calero, C., & Turner, L. W. (2020). Regional economic development and tourism: A literature review to highlight future directions for regional tourism research. *Tourism Economics*, 26(1), 3-26.

- Casanueva, C., Gallego, Á., & García-Sánchez, M. R. (2016). Social network analysis in tourism. *Current Issues in Tourism*, 19(12), 1190-1209.
- Cavalheiro, M. B., Joia, L. A., & Cavalheiro, G. M. D. C. (2020). Towards a smart tourism destination development model: Promoting environmental, economic, socio-cultural and political values. *Tourism Planning & Development*, 17(3), 237-259.
- Chaniebate, M., He, H., Guo, C., Abrahamgeremew, B., & Huang, Y. (2023). Examining the relationship between transportation infrastructure, urbanization level and rural-urban income gap in China. *Sustainability*, 15(10), 8410.
<https://doi.org/10.3390/su15108410>
- Chen, H., Lu, C., Wang, Y., & An, L. (2024). Competitiveness Evaluation and Cooperation Network Analysis of Tourist Attractions from the Perspective of Co-Opetition in the Yangtze River Delta (YRD). *Sustainability*, 16(2), 834.
- Chen, Y. (2024). A network analysis of tourist activity. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 36(2), 505-523.
- Corrado, S., Romaniello, F., Gatto, R. V., & Scorza, F. (2024, July). Tourism Asset and Spatial Complexity Analyzed Through Graph-Structured Data Analysis. In *International Conference on Computational Science and Its Applications* (pp. 357-364). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Costa, T., & Lima, M. J. (2018). Cooperation in tourism and regional development. *Tourism & management studies*, 14(4), 50-62.
- Cronjé, D. F., & du Plessis, E. (2020). A review on tourism destination competitiveness. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45, 256-265.
- Cui, Y., Mou, J., & Liu, Y. (2018). Knowledge mapping of social commerce research: A visual analysis using CiteSpace. *Electronic Commerce Research*, 18, 837-868.
- Davidson, R., & Maitland, R. (1997). *Tourism destinations*. Hodder & Stoughton.
- de Oliveira, O. J., da Silva, F. F., Juliani, F., Barbosa, L. C. F. M., & Nunhes, T. V. (2019). Bibliometric method for mapping the state-of-the-art and identifying research gaps and trends in literature: An essential instrument to support the development of scientific projects. In *Scientometrics recent advances*. IntechOpen.
- Del Chiappa, G., & Presenza, A. (2013). The use of network analysis to assess relationships among stakeholders within a tourism destination: An empirical investigation on Costa Smeralda-Gallura, Italy. *Tourism Analysis*, 18(1), 1-13.

- del Río-Rama, M. D. L. C., Maldonado-Erazo, C. P., Álvarez-García, J., & Durán-Sánchez, A. (2020). Cultural and natural resources in tourism Island: Bibliometric mapping. *Sustainability*, 12(2), 724.
- Della Corte, V., & Aria, M. (2016). Coopetition and sustainable competitive advantage. The case of tourist destinations. *Tourism Management*, 54, 524-540.
- Ding, X., & Yang, Z. (2022). Knowledge mapping of platform research: a visual analysis using VOSviewer and CiteSpace. *Electronic Commerce Research*, 1-23.
- Douglass, M. (1998). A regional network strategy for reciprocal rural-urban linkages: an agenda for policy research with reference to Indonesia. *Third world planning review*, 20(1), 1.
- Enright, M. J., & Newton, J. (2004). Tourism destination competitiveness: a quantitative approach. *Tourism management*, 25(6), 777-788.
- Fadeeva, Z. (2005). Translation of sustainability ideas in tourism networks: Some roles of cross-sectoral networks in change towards sustainable development. *Journal of Cleaner Production*, 13(2), 175-189.
- Fang, Y., Yin, J., & Wu, B. (2018). Climate change and tourism: A scientometric analysis using CiteSpace. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(1), 108-126.
- Franklin, A. (2007). The problem with tourism theory. In *The critical turn in tourism studies* (pp. 131-148). Routledge.
- GAO, P., & XI, J. C. (2018). Research on the Spatial Structure and Complex Characteristics of Tourism Destination Network—A Case Study of Yesanpo Tourism Destination. *Journal of Natural Resources*, 33(1), 85-98.
- DOI: 10.11849/zrzyxb.20161212
- Gon, M. A. R. I. K. A. (2017). Discussing rural-urban tourism: A review of the literature. *Linking Urban and Rural Tourism: Strategies in Sustainability*. Wallingford: CABI, 3-19.
- <https://doi.org/10.1079/9781786390141.0003>
- Güzeller, C. O., & Çeliker, N. (2018). Bibliometric analysis of tourism research for the period 2007-2016.
- Hall, C. M. (2012). Spatial analysis: A critical tool for tourism geographies. In *The Routledge handbook of tourism geographies* (pp. 178-188). Routledge.
- Heersmink, R., van den Hoven, J., van Eck, N. J., & van den Berg, J. (2011). Bibliometric mapping of computer and information ethics. *Ethics and information technology*, 13, 241-249.
- Hsu, T. K., Tsai, Y. F., & Wu, H. H. (2009). The preference analysis for tourist choice of destination: A case study of Taiwan. *Tourism management*, 30(2), 288-297.

- Jakulin, T. J. (2017). Systems approach to tourism: A methodology for defining complex tourism system. *Organizacija*, 50(3), 208-215. DOI: 10.1515/orga-2017-0015
- Jiang, L., & Wang, L. (2022). [Retracted] New Urbanization and Rural Tourism Development under the Rural Revitalization Strategy Environment. *Journal of Environmental and Public Health*, 2022(1), 4095446.
- Kanrak, M., Lean, H., & Nonthapot, S. (2024). Analysis of tourism destination centrality and structural properties of tourism system: Complex network perspective. *Uncertain Supply Chain Management*, 12(1), 115-124. DOI: 10.5267/j.uscm.2023.10.013
- Kasemodel, M. G. C., Makishi, F., Souza, R. C., & Silva, V. L. (2016). Following the trail of crumbs: A bibliometric study on consumer behavior in the Food Science and Technology field. *International Journal of Food Studies*, 5(1).
- Keathley-Herring, H., Van Aken, E., Gonzalez-Aleu, F., Deschamps, F., Letens, G., & Orlandini, P. C. (2016). Assessing the maturity of a research area: bibliometric review and proposed framework. *Scientometrics*, 109, 927-951.
- Lew, A., & McKercher, B. (2006). Modeling tourist movements: A local destination analysis. *Annals of tourism research*, 33(2), 403-423.
- Li, J., Mao, Y., Ouyang, J., & Zheng, S. (2022). A review of urban microclimate research based on CiteSpace and VOSviewer analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(8), 4741.
- Liu, B., Huang, S. S., & Fu, H. (2017). An application of network analysis on tourist attractions: The case of Xijiang, China. *Tourism Management*, 58, 132-141
- Mandagi, D. W., & Tappy, Y. P. (2024). Determinants of Health Tourism Destination Attractiveness: A Comprehensive Systematic Review. *Jurnal Studi Perhotelan dan Pariwisata*, 2(2), 57-69.
- Marrocu, E., & Paci, R. (2011). They arrive with new information. Tourism flows and production efficiency in the European regions. *Tourism Management*, 32(4), 750-758.
- Meng, L., Wen, K. -H., Brewin, R., & Wu, Q. (2020). Knowledge atlas on the relationship between urban street space and residents' health—A bibliometric analysis based on VOSviewer and CiteSpace. *Sustainability*, 12(6), 2384.
- Merinero-Rodríguez, R., & Pulido-Fernández, J. I. (2016). Analysing relationships in tourism: A review. *Tourism Management*, 54, 122-135.
- Nepal, S. K. (2007). Tourism and rural settlements Nepal's Annapurna

- region. *Annals of Tourism Research*, 34(4), 855-875.
- <https://doi.org/10.1016/j.annals.2007.03.012>
- Ngwira, C., & Kankhuni, Z. (2018). What attracts tourists to a destination? Is it attractions?.
- https://www.ajhtl.com/uploads/7/1/6/3/7163688/article_14_vol_7__1__2018.pdf
- Omar Zaki, H., & Rosli, N. (2024). A Bibliometric Citation Analysis on Green Marketing and Waste Management. *International Journal of Management Studies (IJMS)*, 31(1), 235-268.
- Park, S., Xu, Y., Jiang, L., Chen, Z., & Huang, S. (2020). Spatial structures of tourism destinations: A trajectory data mining approach leveraging mobile big data. *Annals of Tourism Research*, 84, 102973.
- Paulino, I., Lozano, S., & Prats, L. (2021). Identifying tourism destinations from tourists' travel patterns. *Journal of Destination Marketing & Management*, 19, 100508.
- <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2020.100508>
- Pechlaner, H., & Raich, M. (2001). The role of information technology in the information process for cultural products and services in tourism destinations. *Information Technology & Tourism*, 4(2), 91-106.
- Pilving, T., Kull, T., Suškevičs, M., & Viira, A. H. (2022). Diverse networks in regional tourism: ties that foster and hinder the development of rural-urban tourism collaboration in Estonia. *European Journal of Tourism Research*, 30, 3010-3010.
- <https://doi.org/10.54055/ejtr.v30i.2596>
- Risteska, M., Kocevskia, J., & Arnaudov, K. (2012). Spatial planning and sustainable tourism as basis for developing competitive tourist destinations. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, 375-386.
- Ritchie, J. B., & Crouch, G. I. (2003). *The competitive destination: A sustainable tourism perspective*. Cabi.
- Rozman Cafuta, M. (2024). Framing the tourist spatial identity of a city as a tourist product. *International Journal of Tourism Cities*, 10(1), 39-52.
- Salinas, E., Mundet, L., & Salinas, E. (2020). Historical evolution and spatial development of tourism in Cuba, 1919-2017: What is next?. In *Tourism and Cuba* (pp. 6-28). Routledge.
- Salouw, E., Setiawan, B., Roychansyah, M. S., & Sarwadi, A. (2024). Bibliometric Analysis of Tourism and Community Participation Research: A Comparison of Scopus and Web of Science Databases. *Planning*, 19(4), 1415-1422.
- Scott, N. R., Baggio, R., & Wang, Z. (2007). What network analysis of the www

- can tell us about the organisation of tourism destinations.
- Scott, N., Baggio, R., & Cooper, C. (2008). Network analysis and tourism: From theory to practice.
- Scott, N., Baggio, R., & Cooper, C. (2008). The network concept and tourism. Network analysis and tourism: from theory to practice, 15-23.
- Scott, N., Cooper, C., & Baggio, R. (2007). Use of network analysis in tourism research. In Proceedings of ATMC 2007. IASK.
- Shih, H. Y. (2006). Network characteristics of drive tourism destinations: An application of network analysis in tourism. *Tourism Management*, 27(5), 1029-1039.
- Truchet, S., Piguet, V., Aubert, F., & Callois, J. M. (2016). Spatial influence of attractions on tourism development. *Tourism Geographies*, 18(5), 539-560.
- Van Eck, N., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *scientometrics*, 84(2), 523-538.
- Von Friedrichs Grängsjö, Y. (2003). Destination networking: Co-opetition in peripheral surroundings. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 33(5), 427-448.
- Wang, C. H., & Chen, S. C. (2014). Bibliometric and social network analysis for data mining: The intellectual structure of tourism destination literature. *Journal of Testing and Evaluation*, 42(1), 229-241.
- Wang, T., Yang, Z., Chen, X., & Han, F. (2022). Bibliometric analysis and literature review of tourism destination resilience research. *International journal of environmental research and public health*, 19(9), 5562.
<https://doi.org/10.3390/ijerph19095562>
- WTO. (2002). Enhancing the economic benefits of tourism for local communities and poverty alleviation. WTO, Madrid.
- Yusuf, I. D. S., Rostitawati, T., & Obie, M. (2019). Cultural and natural resources as a tourism destination in Gorontalo regency-Indonesia: its potentials, problems, and development. *International Journal of Tourism & Hospitality Reviews*, 6(2), 01-07.
<https://doi.org/10.18510/ijthr.2019.621>
- Zhang, J., Quoquab, F., & Mohammad, J. (2024). Plastic and sustainability: a bibliometric analysis using VOSviewer and CiteSpace. *Arab Gulf Journal of Scientific Research*, 42(1), 44-67.